

Jaká má být úloha ČŠI - podpora učitelů, nebo kontrola škol?

Cílem kulatého stolu bylo hledat odpovědi na otázky:

- Co by učitelé chtěli od ČŠI?
- Jaké jsou zkušenosti učitelů a ředitelů s dosavadní činností ČŠI?
- Jaká bude role ČŠI v novém systému hodnocení a ověřování vzdělávání?
- V čem může ČŠI pomoci v metodické podpoře učitelů?
- Jaká data chce v budoucnosti ČŠI školám poskytovat?
- Co může ČŠI udělat pro zvýšení kvality hodnocení v našem vzdělávacím systému?
- Připravuje ČŠI i nějaký systém hodnocení kvality škol a ředitelů?

Pozvání přijali tito panelisté:

- **PhDr. Ondřej Andrys**, náměstek ústřední školní inspektorky, ČŠI;
- **Mgr. Jiří Dvořák**, ředitel ZŠ Lesní, Liberec;
- **PhDr. Jindřich Fryč**, náměstek ministra, MŠMT;
- **PhDr. David Greger, Ph.D.**, Pedagogická fakulta UK;
- **Mgr. Ivana Rosová**, ředitelka ZŠ Grafická, Praha 5.

KS moderoval **Tomáš Feřtek**, EDUin, o. p. s.

PhDr. Ondřej Andrys charakterizoval postavení, kompetence a činnost ČŠI z hlediska stávající legislativy ČR jako organizační složku státu zřízenou zákonem a fungující jako správní úřad s celostátní působností.

Hlavním předmětem činnosti ČŠI je získávání a analyzování informací o vzdělávání, o činnosti škol a školských zařízení, sledování a hodnocení efektivnosti vzdělávací soustavy. ČŠI zjišťuje a hodnotí podmínky, průběh a výsledky vzdělávání podle příslušných vzdělávacích programů, dozírá na dodržování školské legislativy a provádí veřejnosprávní kontrolu.

ČŠI má i další úkoly, jako je účast na komisionálním přezkoušení, opravné zkoušce žáka, zpracovávání koncepčních a hodnotících dokumentů (koncepčních záměrů inspekční činnosti, systémů hodnocení vzdělávací soustavy, výroční zprávy ČŠI), účast při konkursním řízení na ředitele školy či školského zařízení, vedení řízení o přestupku. ČŠI vyvíjí také aktivity na mezinárodním poli – je členem Inspektorátu Evropských škol, zajišťuje mezinárodní šetření výsledků vzdělávání, podílí se na činnostech OECD.

V současné době ČŠI připravuje Národní systém inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy (NIQES), který má 4 klíčové aktivity:

- Rozvoj systému inspekčního hodnocení v počátečním vzdělávání a vývoj metodologie pro identifikaci úspěšně fungujících škol.
- Podpora rozvoje školních vzdělávacích programů v praxi škol.
- Podpora vzdělávání inspekčních pracovníků.
- Vývoj a ověřování národních šetření pro zjišťování výsledků vzdělávání (nejen v 5. a 9. třídách ZŠ).

Více informací naleznete v prezentaci.

T. Feřtek: Plošné testy jste nazval národním šetřením – znamená to změnu v koncepci ČŠI?

O. Andrys: Úkolem ČŠI je podle zákona hodnocení vzdělávání z hlediska podmínek, průběhu a výsledků. Pro hodnocení podmínek a průběhu vzdělávání má inspekce dostatek nástrojů a metod, pro hodnocení výsledků adekvátní nástroje dosud chyběly.

Cílem projektu je vyvinout univerzální technologický systém, který bude kdykoli, v jakémkoli ročníku, v jakémkoli předmětu, formou plošného nebo výběrového šetření, schopen realizovat sběr dat o výsledcích vzdělávání pro vlastní potřeby ČŠI, aby naplnila svoji zákonnou povinnost.

Systém, který bude vytvořen pro interní potřeby ČŠI, umožní realizovat šetření v jakémkoli ročníku, a tedy i plošné testování v 5. a 9. ročnících. Rozhodnutí o jeho realizaci je věcí vlády a vyvíjený systém bude nástrojem.

PhDr. David Greger, Ph.D. připomněl Zprávu OECD o evaluaci a hodnocení, zveřejněnou v březnu 2012, která mimo jiné konstatuje, že hodnocení na všech úrovních (vzdělávací systém, škola, učitel, žák) má mít formativní charakter. To znamená, že má sdělovat „učícímu se“, kam směřuje, kde se na cestě k cíli nachází a jaké kroky mají být učiněny, aby cílů dosáhl. Stávající model externího hodnocení je ale více založen na „dodržování předpisů“, ČŠI se spíše zaměřuje na soulad se zákony, než na zlepšování kvality škol.

Řečník dále seznámil posluchače s výsledky šetření, které se týkalo hodnocení práce inspektorů řediteli základních škol v ČR a vybraných evropských zemích. Hodnocení v ČR bylo ve většině parametrů horší než v ostatních zemích.

V zahraničních zkušenostech je možno najít inspiraci pro změnu inspekční činnosti u nás. Je možné uvažovat o těchto krocích:

- Převedení kontrolní funkce ČŠI na jiné orgány státní správy a zaměření její činnosti více na evaluaci fungování škol s důrazem na procesy vzdělávání.
- Zapojení dalších osob do inspekce.
- Omezení funkčního období inspektorů a vytvoření podmínek pro jejich návrat zpět do škol.
- Publikování příkladů dobré praxe, především v souvislosti s tematicky zaměřenými inspekce.

Více informací naleznete v prezentaci.

T. Feřtek: Inspekční systémy se vzájemně hodně liší, lze najít klíč, podle čeho se vyvíjejí? Např. v postkomunistických zemích, anglosaská oblast nebo ten klíč je jiný?

D. Greger: Z materiálů nevyplývá, že by takové rozčlenění existovalo, já ho tam ale někdy vnáším.

T. Feřtek: Jaké je, případně bude, zadání MŠMT pro inspekci, bude se na něm něco měnit?

J. Fryč: ČŠI sehrává ve vzdělávacím systému zásadní roli, kterou umocňuje fakt, že náš vzdělávací systém prošel významnou liberalizací. Je otázkou, jak roli ČŠI usměrňovat do podoby zpětné vazby, jak ji proměnit. Hlavní inspirací je Zpráva OECD o evaluaci a hodnocení, v níž jsou uvedeny oblasti českého vzdělávacího systému s největšími problémy z hlediska hodnocení kvality ve vzdělávání.

Podněty ze Zprávy OECD o evaluaci a hodnocení:

1) Důraz na postupný posun od sumativního k formativnímu hodnocení, které umožňuje poskytovat školám i rodičům poznatky, jak kvalitně probíhá vyučování, namísto současné hlavní složky činnosti ČŠI, tj. kontroly souladu s právními předpisy.

Velmi důležitý je v tomto kontextu Projekt NIQES, často vnímaný pouze jako šetření 5. a 9. ročníků ZŠ. Přitom se nepředpokládá, že by toto šetření měla realizovat ČŠI. Tento projekt ale bude mít zásadní dopad na možnost získávání dat a informací o tom, jak vzdělávací proces probíhá, a jakých výsledků dosahují žáci. Bude pomáhat nejen školám a učitelům, ale také fungovat pro žáky a jejich rodiče.

2) Autoevaluace, jako nástroj pro hodnocení kvality ve vzdělávání, se v posledním období poněkud odsunula do pozadí. Je potřeba s ní pracovat i nadále jako s jedním z hlavních nástrojů pro hodnocení kvality ve vzdělávání.

3) V důsledku optimalizace přímo řízených organizací i ostatních organizací dnes ČŠI vykonává některé další činnosti, které jí v minulosti nepříslušely (např. mezinárodní šetření, které bylo v kompetenci ÚIV). To může budit dojem nepřehlednosti role ČŠI. Na druhou stranu přínosem těchto nových úkolů může být i pozitivní dopad na práci inspekce z hlediska stávajících činností.

ČŠI by se postupně měla stát pro školy jejich partnerem, který dává zpětnou vazbu z hlediska toho, jakým způsobem je zajištěna kvalita ve vzdělávání. Kontrola souladu činnosti škol s platnou legislativou by neměla být její jedinou činností. Různé projekty, které zpracovává, by k tomu měly přispět. Je to ale dlouhá cesta, musí na ni být připraveni také inspektoři, aby mohli měnit povahu šetření.

T. Feřtek: Chce MŠMT, aby se ČŠI více soustředila na metodickou podporu škol?

J. Fryč: Ano.

T. Feřtek: Jak by měla inspekce postupovat, aby se výsledky její práce dostaly ve větší míře k žákům a rodičům?

J. Fryč: Inspekční zprávy jsou veřejně přístupné. Zpráva po návštěvě školy by měla dávat přesnější zpětnou vazbu pro zřizovatele, školu i rodiče a žáky. Měla by dávat návody, jak řešit konkrétní problémy školy, dávat příklady, jakým způsobem se podobný problém řeší na jiné škole. Aby tento úkol mohla úspěšně plnit, měla by být jednodušší a srozumitelnější, i potencionální čtenář, laik, by měl rozumět jejímu obsahu.

T. Feřtek: Jaké jsou zkušenosti ředitelů škol s inspekčními zprávami, v čem jsou užitečné, jaké jsou představy ředitelů o metodické podpoře, o spolupráci s inspektory, aby ČŠI byla užitečná?

J. Dvořák: Prezentoval názory některých ředitelů z Liberecka, sdružených v Klubu ředitelů ZŠ. Popsal obvyklý průběh tzv. velké inspekce, která se koná jednou za 3 – 4 roky a trvá zpravidla 4 dny. Převážnou část kontroly zabírá studium dokumentace školy, inspektoři přicházejí i na hospitační činnost, alespoň do jedné vyučovací hodiny téměř každého učitele (90% všech učitelů). V tom nastalo zlepšení oproti minulosti. Pozitivní změnou je také nynější přístup inspektorů k zaměstnancům škol, změnila se k lepšímu atmosféra průběhu inspekce, inspektoři vystupují profesionálně, vykazují velkou fundovanost.

Ředitelé škol se shodují v tom, že inspekční zpráva, jak je dnes pojmána, pro školu není téměř žádným přínosem. Mnohem cennější je setkání inspektorů s pedagogy na závěr kontroly, kdy se o zjištěných problémech diskutuje „z očí do očí“. Protokol z inspekční kontroly, který obsahuje důležité informace, se do rukou pracovníků školy nedostane. Inspekční zpráva by měla mnohem větší výpovědní hodnotu, kdyby obsahovala informace z protokolu. Zřizovatelé hodnotí ředitele škol právě na základě inspekční zprávy, ale mnoho informací tam zpravidla nenajdou.

V povědomí mnoha pedagogů je myšlenka, že autoevaluace byla zrušena, ale to je omyl. Každý ředitel by měl sám vyhodnocovat procesy ve své vlastní škole, měl by vědět, kde se jeho škola nachází a kam by měla směřovat. ČŠI by měla na zjištění autoevaluace navazovat.

Většina ředitelů škol volá po poradenství, chtěli by pomoci, když jsou v nesnázích. V oblastech, které ČŠI posuzuje a hodnotí, by měl ředitel dostat nabídku příkladů dobré praxe, ukázky, jak postupovat v obdobných situacích. Příklady ze zahraničí by mohly být dobrou motivací pro ČŠI, např. zapojení i učitelů a ředitelů do práce inspekce nebo poskytování podpory a pomoci zejména těm školám, které nemají dobré výsledky a takovou pomoc nejvíce potřebují.

T. Feřtek: Ředitelé by podle Vás přivítali, aby mohli, když řeší nějaký problém, volat „svého inspektora“. Proč takto běžně nepostupují?

J. Dvořák: Řada ředitelů to dělá, ale tato služba není zakotvena v zákoně. Perioda 4 let je dlouhá, aby bylo možno sledovat „přidanou hodnotu“, kdy je již vidět, odkud a kam se škola posunula. Ale ve školském zákoně není zakotvena pravomoc ČŠI poskytovat poradenství a metodickou pomoc, někteří ředitelé se ostýchají oslovit pracovníky inspekce.

T. Feřtek: Jak využívají zřizovatelé inspekční zprávy?

I. Rosová: Jsem ve funkci ředitelky 15 let a za tu dobu jsem prošla 5 inspekce. Ve všech inspekčních zprávách byla škola hodnocena dobře, pouze podle tří kritérií byla škola označena jako průměrná. Vzhledem k tomu, že ČŠI je nejvyšší autoritou ze všech možných kontrol, je to hodnocení velmi příznivé. Od roku 1999, kdy jsem zažila první kontrolu, došlo k velkým změnám – inspektoři jsou profesionálové a osvědčují i lidský přístup.

Postupně kontroly přestávají být jen kontrolou papírů, ale zabývají se i tím, co se nedá změřit, např. atmosférou školy (ve školách, kde je velký počet žáků se speciálními potřebami, se také např. zabývají otázkou, zda všechna podpůrná opatření jsou využívána).

Zhodnocení stavu školy ČŠI je velmi důležité ve vztahu ke zřizovateli. Zřizovatel dostává inspekční zprávu a tam si může přečíst, jakých výsledků škola dosahuje. Negativní zjištění inspekce může být důvodem zrušení školy, může se ale stát, že zřizovatel pro svoje rozhodování nechce využít pozitivní hodnocení školy ze strany ČŠI a označí ho za podjaté.

T. Feřtek: Je tedy možné říci, že zřizovatelé využívají výsledků inspekčního šetření podle svých zájmů, jak se jim to právě hodí. Mohou, ale také nemusí přihlížet ke zjištění inspekce.

O. Andrys: ČŠI nemůže ovlivnit práci zřizovatelů s inspekční zprávou, v žádném případě ale nepřizpůsobuje své výstupy jejich zájmům.

T. Feřtek: Je reálné, aby ČŠI metodicky podporovala školy, aby se dověděly, co dělají dobře a co by měly dělat lépe?

O. Andrys: ČŠI nedělá pouze rigidní státní dozor a do určité míry se věnuje i metodické podpoře. Bylo zde řečeno, že metodická podpora není zakotvena v legislativě a že ředitelé proto dostávají jakási „utajená“ doporučení. Je možné, že se toto na některých místech děje, ale ČŠI denně zodpovídá desítky oficiálních dotazů (na úrovni centra i krajů).

Existuje zavedený tříletý cyklus komplexního hodnocení, ale vstup do školy může být i častější, a to na základě různých dalších indicií (stížností, petic, mimořádných událostí apod.).

Jedním z cílů kurikulární reformy bylo poskytnutí větší míry pedagogické autonomie jednotlivým institucím. Na druhou stranu by školy přivítaly existenci nějaké instituce, která by jim radila, jak vést vzdělávací proces nebo jeho složky. Úkoly ČŠI jsou definované zákonem a proto je nelze zanedbat. Ve stávajících podmínkách není metodická podpora školám ze strany ČŠI uskutečnitelná.

T. Feřtek: Není v rozporu, že MŠMT by chtělo, aby se ČŠI více věnovala metodické podpoře škol, ale legislativa to neumožňuje?

J. Fryč: MŠMT potřebuje posilovat metodickou podporu škol. Z hlediska její kvality a zabezpečení se bude muset ještě o této její roli diskutovat. Inspirací by mohly být zkušenosti ze Saska, kde dosahují pozitivních výsledků v evaluaci a podpoře škol.

T. Feřtek: Bude nutné po takové debatě provést legislativní změny?

J. Fryč: Pokud bychom došli k závěru, že je třeba posílit metodickou roli ČŠI, tak by bylo třeba v zákonech udělat úpravy.

O. Andrys: Od roku 2014 vejde v platnost nový kontrolní zákon, který neurčuje jen povinnost stanovit lhůtu pro odstranění nedostatků, ale ukládá i možnost metodicky upozornit, jakým způsobem by mohl být zjištěný nedostatek odstraněn.

M. Ševčík, ředitel ZŠ Londýnská: ČŠI vystupuje pozitivně vůči zřizovatelům, hájí zájmy škol a lze říci, že pracuje pro jejich blaho.

Pokud bude úkolem inspekce také metodická podpora škol, jaké bude postavení inspektorů v rámci kariérního řádu? Inspektoři jsou nositelé bohatých zkušeností a měli by je sdílet s pedagogy ve školách. Proto by jejich funkce měla být časově omezená, potom by se měli vrátit do školy.

Do základní zákonné normy by se měla vrátit povinnost provádět autoevaluaci, aby škola nejprve pracovala s vlastní chybou. Teprve, když sama nezajistí odstranění nedostatků, by se jí mělo dostat metodické podpory.

J. Fryč: Pozice inspektora na dobu určitou se zdá být osvědčeným podnětem ze zahraničí. Toto časové omezení je nutno dát do souladu s dalšími kroky, které jsou činěny v souvislosti s celým kariérním systémem.

J. Olchavová, Inovace výuky: ČŠI vypsala, na období let 2013 – 2014, velkou zakázku, která se týká tvoření a implementace metodik sledování a hodnocení kvality vzdělávání. Nemůže se stát, že se mezi tím změní poslání ČŠI, že se její činnost rozšíří a výsledky této zakázky budou zpochybněny?

O. Andrys: Zmíněná zakázka je součástí první klíčové aktivity projektu NIQES, tj. inovace stávajících metod, postupů a nástrojů, které jsou pro současnou činnost ČŠI klíčové. Znamená to vlastně validaci nástrojů, má posoudit systémy v Evropě, má validovat jednotlivé nástroje, má určit, které nástroje je třeba opustit, které by měly být modifikovány apod. Jednou z oblastí, kterou se bude zakázka zabývat, je vytváření metodiky pro práci v oblasti hodnocení zejména funkčních gramotností.

Může dojít k rozšíření činnosti ČŠI o aktivity směrem k větší metodické podpoře škol, s největší pravděpodobností ale nedojde ke zrušení státního dohledu. Veškeré výstupy projektu NIQES budou v roce 2014 implementovány do hlavních činností ČŠI a prostředky na uvedenou zakázku budou tedy adekvátně využity.

J. Fryč: Projekt NIQES je důležitým krokem k rozšíření činnosti ČŠI ve směru k metodické podpoře vzdělávání. ČŠI by ale neměla zcela rezignovat na svoje současné funkce. Státní dohled je obsažen i v činnosti zahraničních systémů inspekce, např. v Sasku.

M. Čedík, supervizor: Hovoří se zde o podpoře a pomoci školám a učitelům v rámci působení ČŠI. Přesto vstup inspekce do školy přináší učitelům určitý stres a inspektoři vidí ne zcela standardní situaci. Supervizor, na rozdíl od inspektora, přijímá konkrétního pedagoga takového, jaký je, přináší mu podporu v oblasti, kde si neví rady. Jde o kontinuální pomoc jednotlivému učiteli. Uvažuje MŠMT o využití supervize ve školství?

J. Fryč: Důležitou složkou činnosti školy je autoevaluace. Pokud by působení inspekce nebylo dostačující, mohla by být vytvořena jiná pracoviště, která by tuto funkci realizovala. MŠMT neuvažuje o systémové opatření k suplování úkolů ČŠI supervizory. Do budoucna to ale může být dobrý podnět.

P. Faltýsek, Gymnázium Brno: Objektivní podmínky dávají inspektorům málo prostoru věnovat se jednotlivým pedagogům. Z hlediska kariérního žebříku zpravidla nastává postup od učitele přes pozici inspektora k řediteli školy. Tento systém ale nepřivádí do inspekce kvalitní metodiky, přitom by řada ředitelů mohla

aspirovat na funkci inspektorů. Je to otázka nejen platová, ale i délky funkčního období.

B. Brdička: Bylo zde řečeno, že plošné testování nebude provádět ČŠI, bude k tomu vyvíjený počítačový systém využít i novým subjektem?

J. Fryč: Ano.

B. Brdička: ČŠI se bojí dělat něco jiného, než je v zákoně. Metodická pomoc musí být opřena o koncepční dokument, který říká, jakou máme vizi a cíle vzdělávání. Existuje dokument, kde je vize a koncepce zakotvena a který by mohl ČŠI vést k metodické pomoci?

J. Fryč: MŠMT vytváří strategii do roku 2020, dokument, jehož aspirací je mimo jiné definovat cíle. Pokud by měla být jinak upravena budoucí role ČŠI, bylo by potřeba v souladu s touto změnou nastavit parametry pro to, aby metodická pomoc mohla probíhat, tj. jednoznačně definovat, co má ČŠI v této oblasti dělat a jak má postupovat.

O. Andrys: Největším problémem je absence NPV. Příprava koncepčního záměru do roku 2020 by měla obsahovat doporučení z mezinárodního prostoru. Zpráva OECD v mnoha ohledech pozitivně hodnotí působení ČŠI, ale také upozorňuje na některé činnosti, které inspekce nedělá.

Pan Bartošek: Ocenil příspěvek pana Gregera, který uváděl zkušenosti ze sousedního Saska a nikoliv ze zemí geograficky i kulturně velmi vzdálených.

MU Brno realizovala nedávno výzkum, který zjišťoval, jak školy vnímají zpracování ŠVP a přípravu na ně (metodickou podporu, konzultace, zda existuje poptávka po takových službách apod.). Ředitelé velmi oceňovali metodickou podporu pracovníků zrušeného NÚOV a to může být dokladem toho, že poptávka po takovýchto službách existuje.

Ve vzdělávacím programu SOŠ v 60. letech mohlo být 20% učiva pozměněno ve prospěch konkrétního oboru vyučujícím pedagogem. Učitelé mohli změnu učiva konzultovat s krajskými metodiky, kteří byli v dané oblasti zkušenými odborníky. Tato funkce byla v 70. letech v krajích zrušena a tito metodici se stali součástí inspekcí. Ve své nové roli ale ztratili důvěru pedagogů, kteří měli strach, že by se přiznání nedostatku mohlo obrátit proti nim. Je třeba velké opatrnosti při kombinaci kontrolní a metodicko-podpůrné role ČŠI. Součástí inspekčních zpráv by měly být příklady dobré praxe. Kontrolní činnost by se měla zabývat nejen výsledky vzdělávání, ale i tím, jak jich bylo dosaženo.

V Sasku fungují metodici, kteří zčásti vykonávají pedagogickou činnost ve školách a současně metodickou činnost v rámci inspekce. Nestane se, že po určité době jsou od škol zcela odtrženi.

M. Erbeková, ředitelka ZŠ Mnichovice: Jaká je provázanost výsledků inspekčního hodnocení, které probíhá podle celostátních kritérií, a postupu zřizovatelů v terénu? V obcích kolem Prahy zřizovatelé řeší pouze materiální zajištění v podobě střechy nad hlavou a otázky kvality vzdělávání je vůbec nezajímají. Uvažuje MŠMT o nějaké legislativní změně, která by toto provázala?

J. Fryč: Rozhodování zřizovatelů se odvíjí od podmínek v konkrétním místě, v konkrétním čase. Významnou roli v postupu zřizovatelů hraje demografický vývoj a nastavit v této souvislosti vysoce akční systém je obtížné. MŠMT nepřínáleží ovlivňovat zřizovatele, může komunikovat v těchto otázkách s kraji. Stát bohužel nemá finanční prostředky na budování nových škol.

M. Hřebecký, ředitel Gymnázia Jižní Město, Praha: Jací uchazeči se hlásí na pozice inspektorů?

O. Andrys: Jednou ze součástí projektu je personální otázka. V rámci projektu vniká specifický kariérní řád pro inspektory, který je v souladu s připravovaným kariérním řádem pro pedagogické pracovníky. O výběrové řízení na pozice školních inspektorů je obrovský zájem (25 uchazečů na 1 pozici), o pozici krajských ředitelů je uchazečů podstatně méně. Fluktuace v řadách inspektorů je minimální. Od roku 2005 ale bylo, v souvislosti se zavedením nového modelu činnosti, v řadách ČŠI vyměněno cca 400 pracovníků z 500.

Příští kulatý stůl bude 13. 12. a jeho tématem bude otázka, kdo převezme zodpovědnost za profesní podporu učitelů po zrušení NIDV.

Jitka Gobyová